

О. І. Дрогайцев,
кандидат педагогічних
наук, доцент
Криворізький державний
педагогічний університет

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Дрогайцев О.І. Формування комунікативної компетенції на початковому етапі вивчення іноземної мови у середній школі.

У статті розглядається особлива роль початкового етапу у навчанні іноземній мові у середній школі, підкреслюється пряма залежність успішності в іноземній мові від рівня комунікативного розвитку дитини взагалі.

Ключові слова: іноземна мова, навчання іноземної мови.

Дрогайцев А. И. Формирование коммуникативной компетенции на начальном этапе изучения иностранного языка в средней школе.

В статье рассматривается особая роль начального этапа при изучении иностранного языка в средней школе, подчеркивается прямая зависимость успеваемости по иностранному языку от уровня коммуникативного развития ребенка в родном языке, обращается внимание на приемы овладения иностранным языком на начальном этапе изучения.

Ключевые слова: иностранный язык, изучение иностранного языка.

Drogaicev O.I. Formation of Communal Competence on the Initial Stage of the Studing Foreign Language at Secondary Schools.

The article examines the special role of the initial stage in the study of a foreign language in secondary school, emphasizes the direct dependence of the academic performance in a foreign language on the level of the child's communicative development in the native language, draws attention to the techniques of mastering a foreign language at the initial stage of study.

Key words: foreign language, foreign languages education.

Мета статті — визначити роль головних чинників на початковому етапі вивчення іноземної мови у середній школі.

Виклад основного матеріалу. Сучасні нормативні матеріали орієнтують вчителів на формування в учнів певного рівня іншомовної комунікативної компетенції, тобто здатності спілкуватися іноземною мовою на міжкультурному рівні. На початковому ступені (відтепер

це 1–4 класи загальноосвітньої школи) мають бути закладені основи комунікативної компетенції, необхідні й достатні для їх подальшого розвитку в курсі вивчення іноземної мови в середній школі.

На початковому етапі вивчення іноземної мови важливу роль відіграють такі чинники:

- вікові психофізичні й психічні характеристики учнів;
- досвід дітей у рідній мові;
- відчуття ними новизни предмета;
- наявність в учнів досить сильної мотивації, зумовленої співпаданням навчання іноземної мови з періодом інтенсивної соціалізації учнів початкових класів;
- потенційні можливості предмета для успішного розв'язання головних завдань початкової школи.

Молодші школярі мають достатньо великі можливості довготривалої пам'яті. За умови стимулювання властивої для цього віку ігрової або пізнавальної мотивації діти досить легко й міцно запам'ятовують не тільки окремі слова або словосполучення, але й мовні кліше, фрази, мікродіалоги, рисівки, віршики, пісеньки.

До останнього часу раннє шкільне навчання іноземної мови базувалося значною мірою на імітації мовленнєвих зразків. Між тим дослідниками раннього навчання іноземної мови переконливо доведено, що імітація не є основним прийомом оволодіння іноземною мовою в дитинстві. Більш вирішальну роль відіграють процеси мовних узагальнень і так звані металінгвістичні здібності, тобто здатність гнучко і на абстрактному рівні засвоювати мову, помічати її відмінності від явищ рідної мови, свідомо оперувати нею. Результати експериментів свідчать про підвищення рівня розвитку вербального інтелекту сучасних дошкільнят. І цей факт, на думку психологів, є одним з важливих аргументів на користь запровадження іноземної мови у початковій школі.

Головними чинниками цього феномену молодшого шкільного віку вважають підвищення освітнього й матеріального рівня сучасного суспільства, розширення можливостей засобів масової інформації, появу ефективних інформаційних технологій, а також прискорення фізичного розвитку (тобто акселерацію) сучасних дітей, функціональні можливості яких відповідають тим, які 40–50 років тому були властиві особам старшим на 1–2 роки (в термінології Л. С. Виготського).

Важливу психологічну передумову соціалізації молодших школярів становлять їхні особистісні характеристики: безпосередність, довірлива

підлеглість авторитету вчителя, яскрава емоційність, реактивність, вразливість до новизни, естетичне ставлення до довкілля, широта інтересів, сугестивність, розвинута уява. Брак життєвого досвіду, знань у дітей цього віку часто-густо компенсується бурхливим фантазуванням. Фантазія ж, як це доведено психологами і дидактиками, прискорює творчий процес у десятки разів.

Аналіз праць дослідників дитячої психології (Л. С. Виготського, І. О. Зимньої, О. Н. Леонтьєва, Д. Б. Ельконіна) вказує на наявність прямої залежності успішності раннього вивчення іноземної мови від рівня комунікативного розвитку дитини в рідній мові. І. О. Зимня розглядає комунікативний розвиток у рідній мові [1, с. 173], як складне багатоаспектне явище, що включає:

- обсяг словника дитини в рідній мові;
- рівень засвоєння мовних правил;
- рівень володіння усними формами спілкування, показниками чого слугують уміння дитини свідомо будувати зв'язне висловлювання, адекватно реагувати на репліки співрозмовника, висловлювати своє ставлення до почутого;
- рівень володіння технікою читання, показником чого є темп читання;
- рівень сформованості навичок письма;
- рівень розвитку психічних функцій дитини: сталості уваги, сприйняття, запам'ятовування, чутливості фонематичного та інтонаційного слуху, обсягу слухової короткочасної і довготривалої пам'яті, функціонування механізмів мислення, в тому числі й рефлексії (здатності міркувань, аналізу власних думок, почуттів).

Комунікативний розвиток у рідній мові необхідно розглядати в сформованості вмінь спілкуватися з ровесниками, дорослими, а також в позиції загальної ситуації розвитку дитини. Навчання ж іноземної мови в молодшому шкільному віці має свої психологічні особливості. Тривалість сенситивного, тобто найбільш сприятливого для початку вивчення іноземної мови, періоду психологи трактують по-різному, але найбільш часто вони сходяться в періоді з 4 до 8 років.

Фізіологи вважають, що існує біологічний годинник мозку, також як існують в часі етапи розвитку залоз внутрішньої секреції дитини. Період до 9 років найкращий час для володіння мовою, після 9 років мозкові механізми мови стають менш гнучкими і не можуть так легко пристосовуватись до нових умов.

Після 10 років доводиться долати безліч додаткових перешкод. Мозок дитини має спеціалізовану здатність засвоєння мови, але з віком вона зменшується. Швидкість і міцність запам'ятовування іншомовного матеріалу в цьому віці пояснюється як переважанням механізмів довготривалої пам'яті, так і наявністю імпрінг (вдруковування матеріалу в свідомість за умови наявності необхідного стимулу та мотивації).

Психологи визначають час для імпрінга — до 8 років. Хоча у цього віку є деякі обмеження, на які люблять посилалися противники раннього навчання: наприклад, обсяг пам'яті у дитини справді менший, ніж у дорослого, але її мовні потреби теж менші.

Є всі підстави вважати, що саме заняття мовою сприяють поступовому збільшенню обсягу пам'яті. У даний час можна вважати доведеним, що за уявною легкістю оволодіння мовним матеріалом дітьми, навіть у природному середовищі, стоять складні процеси, побудовані не на імітації, а на узагальненні, хоча і внутрішньо не усвідомленому.

Учням молодших класів подобається іноземна мова. Вони бажають познайомитись з життям країни, мову якої вони вивчають, з її народом та його духовними цінностями, що пов'язані зі світом дитини. Передусім спрацьовує фактор новизни предмета і соціокультурної інформації, закладеної в ньому.

Насичення предметного змісту уроку іноземної мови соціокультурною інформацією стимулює пізнавально-комунікативну мотивацію умінь, активізуючи тим самим розумові здібності учнів, зокрема операції аналізу, синтезу, уявного планування, рефлексії. Активізація мислення посилює роботу уваги, пам'яті.

Важливим при цьому є емоційний фактор, бо повноцінне формування соціокультурної компетенції школярів пов'язане за звичай із застосуванням автентичних матеріалів: елементів фольклору, аудіозаписів діалогів у виконанні зразкових дикторів, фрагментів автентичних мультфільмів, ігор, тощо.

У молодших класах досить широко використовують малі форми дитячого іншомовного фольклору: рисівки, лічилки, пісеньки, скоромовки тощо. Вони є важливим компонентом дитячої субкультури країн, мова яких вивчається, їх виразність і музичність завжди захоплює молодших школярів і викликає в них почуття великої естетичної насолоди, а також почуття співпричетності до іншого народу, яке досягається без особливих зусиль.

У цьому випадку відіграє свою роль ще одна вікова особливість молодших школярів, помічена психологами й методистами: відсутність упереджень, негативних стереотипів щодо інших народів та їх країн.

На відміну від дорослих і підлітків, діти внутрішньо схильні до міжкультурної комунікації. Психологічно вони готові виступати посередниками в руйнуванні культурних бар'єрів. З огляду на цей фактор впливає двоєдине завдання навчання іноземної мови у початкових класах: формувати культурну толерантність учнів і створювати адекватні умови для набуття ними певного рівня міжкультурної іншомовної компетенції.

Формуючись як особистість в оточенні сучасного багатомовного і міжкультурного простору, молодший школяр з достатнім розумінням сприймає інформацію про норми поведінки і культуру мовлення. Тому навчання етикету носіїв виучуваної мови, на що вчителів орієнтує і нова програма, має для учнів молодшого шкільного віку не тільки пізнавально-комунікативне, але й велике виховне значення.

При організації навчання іноземних мов в початковій школі важливо створювати в учнів ситуацію успіху і підтримувати мотивацію до вивчення іноземних мов. З огляду на вікову особливість учнів молодших класів рекомендується використовувати в роботі з дітьми даного віку систему змістовних оцінок, розроблену Ш. А. Амонашвілі [2]. Вона включає в себе чотири комплекти:

- доброзичливе ставлення до учня як особистості;
- позитивне ставлення до зусиль учня, спрямованих на вирішення завдання (навіть якщо ці зусилля не дали позитивного результату);
- конкретний аналіз труднощів, які постали перед учнем, і допущених ним помилок;
- конкретні вказівки на те, як можна поліпшити досягнутий результат.

Оцінка повинна включати в себе всі ці компоненти, навіть якщо результат роботи учня негативний. Вона може бути додатковим стимулом і засобом самоконтролю учнів. Таким чином, облік психологічних особливостей дітей 7–11 років і їх подальший розвиток є важливим фактором успішності початкового процесу навчання іноземних мов у школі. Не менш важливим є також розуміння сучасної сутності методичних підходів до організації та змісту навчального процесу з ІМ у початковій школі.

Перед сучасною школою стоять завдання, пов'язані зі створенням умов для інтелектуального та духовного розвитку дітей, для підготовки інтелігентної людини, здатної повноцінно дослідити досвід попередніх

покоління, виховати в кожного школяра потреби у самонавчанні, самовихованні й саморозвитку; сформувати в учнів широкий і гуманний погляд на світ.

Система урочної та позаурочної роботи в школі з усіх навчальних дисциплін повинна бути спрямована на вирішення зазначених завдань. Істотна роль у цьому відводиться іноземній мові, що як навчальний предмет має більші можливості культурного і особистісного ставлення школярів.

Висновки. Навчання іноземної мови у загальноосвітній школі переслідує практичну, виховну, загальноосвітню та розвивальну цілі:

- освітня мета полягає у використанні інформації з метою накопичення знань про навколишній світ і розширення кругозору учнів;
- виховна мета здійснюється під час навчального процесу і полягає в розвитку розумових здібностей учнів, у формуванні їх особистості і морально-етичних якостей;
- розвивальна мета передбачає розвиток мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей, ціннісних орієнтацій, почуттів та емоцій школярів, готовності до комунікації і, загалом, у гуманітарному і гуманістичному розвитку особистості учня. Таким чином, основною метою навчання іноземної мови у школі є розвиток здібностей школяра.

Реалізація цієї мети пов'язана з формуванням в учня наступних комунікативних умінь:

- а) розуміти і продовжувати іншомовні висловлювання відповідно до конкретної ситуації спілкування, мовних завдань і комунікативних намірів;
- б) здійснювати свою мовну поведінку, беручи до уваги правила спілкування і національно-культурні особливості країни мови, що вивчається;
- в) користуватися раціональними прийомами оволодіння іноземною мовою, самостійно вдосконалюватися в цьому.

Згідно з Програмою з іноземних мов [3], молодші школярі повинні оволодіти впродовж навчання у початковій школі іншомовною комунікативною компетенцією на рівні елементарного користувача (A1), що передбачає, за визначенням глобальної шкали Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, формування умінь розуміти і вживати в типових ситуаціях повсякденні вирази і елементарні речення.

Список використаної літератури

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Москва: Просвещение, 2000. С. 173–175.
2. Амонашвили Ш. А. Воспитательная и образовательная функции оценки учения школьников. Москва: Педагогика, 1984. 296 с.
3. Програма «Іноземні мови 2–12 класи». Київ: Перун, 2005.